

ישיבת הפתל - ירושלים
שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א
לפרשת כי תצא תשפ"ד¹
(נכתב ונערך על פי שיחות משנים שעברו)
דרך ארץ ומידות טובות – ביום הדין

אנו לא נלחם אותה, הקדוש ברוך הוא לא יעשה אותה בשבילנו.⁷

אשת יפת תואר – כשרה, אך לא למהדרין...

בענין אשת יפת תאר שהזכרנו - חז"ל אומרים, שבזמן שדוד המלך ברח מאבשלום בנו שרצה להרגו, ביקש דוד לעבוד עבודה זרה. אמר לו חושי הַאֲרָפִי: מלך צדיק כמוך יעבוד עבודה זרה?! למה? מה קרה? אמר לו דוד: מלך שכמותי יהרגנו בנו?! הרי זה חילול שם שמים נורא, והעם ודאי יתרעם על מידותיו של הקב"ה, שהסכים לכך שבני יהרגני! לכן, מוטב שאעבוד עבודה זרה, ואז יצדיקו העם את הריגתי, ולא יתרעמו על מידות ה'.⁸

אומר לו חושי הַאֲרָפִי: אם זה החשבון - אין צורך שתעבוד עבודה זרה. למה? כי אתה בעצמך גרמת שיהיה לך בן כזה! נשאת אשת יפת תאר - את מעכה בת תלמי מלך גשור - ולכן יש לך בן כזה. כך למדו חז"ל מסמיכות הפרשיות בפרשתנו, שכל הנושא יפת תאר, סופו להוליד ממנה בן סורר ומורה (רש"י דברים כא, יא). ממילא, לא יהיה חילול השם אם אבשלום יהרוג אותך, שהרי מראש הזהירה התורה, שזה מה שעלול לצאת מאשת יפת תואר⁹ (סנהדרין קז, א).

וראים מכאן, שלמרות שהתורה התירה לקחת אשת יפת תואר, היתר זה אינו חלק. "לא דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע" (קדושין כב, א), וכשלא מתגברים על יצר הרע, אז היות והמחשבה היא רעה, גם התוצאה היא רעה. לא כל היתר של התורה ראוי לכן עליה לאחוז בו. לדוד המלך לא היה מתאים לשאת אשת יפת תואר, לכן כמעט נהרג ע"י אבשלום.

חילול השם נמדד לפי מדרגת האדם

קשה להבין על דוד המלך, למה הוא נשא יפת תאר. אבל לא לנו לשאול קושיות על דוד המלך. אבל על עצמנו אנחנו צריכים לדעת, שלא כל דבר שהתירה התורה הוא "גלאט כשר". לא כל דבר הוא חלק. צריך לדעת ולשקול היטב את המעשים שלנו, האם הם מעשים הראויים לבן תורה לעשות אותם. ה' בחר את ישראל מכל העמים, שלא יתנהגו כמו האומות השפלות, אבל גם בתוך בני ישראל יש אנשים יותר בעלי מעלה. תלמידי חכמים לא צריכים להתנהג כמו כל אחד. גם כל אחד שיקח יפת תואר עלול שיהיה לו בן סורר ומורה, אבל צדיק ודאי לא צריך להתנהג כמו כל אחד. ולכן,

מלחמת היצר - הקשה שבמלחמות

אנו נמצאים בעיצומו של חודש אלול, חודש התשובה ותיקון המעשים.

התורה אומרת: "כִּי תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל אִיבֶיךָ, וַיִּנְתְּנוּ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ וְשָׁבִיטְךָ שָׁבִיט" (דברים כא, י). "על איבֶיךָ" - לשון רבים.² "וינתנו" - לשון יחיד.³ למה עוברת התורה מלשון רבים ללשון יחיד?

אמרו בדרך רמז (ע"י כלי יקר), שמדובר באמת בשני אויבים. אויב חיצוני, ואויב פנימי. לגבי האויב החיצוני אומרת התורה "וינתנו ה' אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ, וְשָׁבִיטְךָ שָׁבִיט". את האויב הזה הקב"ה ידאג להכניע. אבל נשאר עדין האויב השני, הפנימי - "וְנָרְאִיתָ בְּשָׁבִיטָה אֶשֶׁת יַפֵּת תְּאֵר" (שם, יא) - "לא דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע" (רש"י שם).⁴ את האויב הזה אתה צריך להכניע. כאן אין "וינתנו ה' אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ", אלא אתה זה שצריך להתגבר עליו. אם קשה לך - התורה מקילה עליך, ומתירה לך אשת יפת תואר, [שזהו היתר שמאד לא כדאי לסמוך עליו (ע"י רש"י שם)]. אבל ברמת העקרון, את האויב הזה אתה צריך להכניע, ואתה זה שצריך להתגבר עליו. לכן נאמר "וינתנו ה' אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ" בלשון יחיד, כי רק אחד משני האויבים ה' יתן בידך. על האויב השני תצטרך להתגבר בעצמך.⁵

ובאמת, שאת האויב השני הרבה יותר קשה לנצח, כפי שמביא בעל "חובות הלבבות" על חסיד אחד "שפגע אנשים שָׁבִיט מלחמת אויבים, וְשָׁלְלוּ שָׁלַל אַחַר מלחמה חזקה. אמר להם: שָׁבִיט מן המלחמה הקטנה, התעתדו למלחמה הגדולה! אמרו לו: ומה היא המלחמה הגדולה? אמר להם: מלחמת היצר וחייליו" (תוה"ל שער יחוד המעשה פ"ה).

וכך גם בפרשתנו. גם אחרי שנתקיים "וינתנו ה' אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ וְשָׁבִיטְךָ שָׁבִיט" - נצחת את האויב החיצוני - עדין צריך להתמודד עם אשת יפת תאר שנשבתה במלחמה. עדין צריך להתמודד עם יצר הרע.

המלחמה הזו - לעולם אינה נגמרת. עם האויב הזה צריך להתמודד תמיד, כל ימי חיינו. ובמיוחד בחודש אלול. זה הזמן לצאת למלחמה נגד היצר הרע וחייליו. אם נעשה מצדנו את כל המאמצים האפשריים להלחם באויב הרע הזה ולנצחו, הקדוש ברוך הוא יעזור לנו גם במלחמה הזו,⁶ ובפרט בחודש הזה, חודש הרחמים והסליחות, חודש של "אני לדודי ודודי לי", שיש בו יותר קרבת אלקים ויותר סייעתא דשמיא משאר ימות השנה. אבל אם לא נתאמץ - לא יהיה כלום. כי המלחמה הזו מוטלת בעיקרה עלינו, ואם

עֲשִׂיָּי לֹא יָבֹא לָהֶם בְּקֶהֱל ה' עַד עוֹלָם" (דברים כג, ה). למה נאסרו שני עמים אלו לבוא בקהל ה' עד עולם? אומרת התורה: "עַל דְּבַר אֲשֶׁר לֹא קָדְמוּ אֶתְכֶם בְּלַחֵם וּבְמִים בְּדֶרֶךְ בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרַיִם, וְאֲשֶׁר שָׁכַר עֲלֵיךָ אֶת בְּלִעָם בֶּן בְּעוֹר מִפְּתוֹר אֲרָם נְהָרִים לְקַלְלָךְ" (דברים כג, ה).

האם ישראל היו זקוקים ללחם ולמים של בני עמון? - התשובה היא שלילית. למה? - כי "כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, היה המן יורד להן, והבאר עולה, והשליו מצוי להם, וענני כבוד מקיפות אותם, ועמוד ענן נוסע לפניהם". אם כך, מה רוצים מבני עמון? אומר המדרש: "דרך ארץ הוא, הבא מן הדרך, מקדימין לו במאכל ובמשתה!" (ויקרא רבה לד, ח) ובני עמון לא נהגו בדרך ארץ זו.

בעל ספר החינוך כתב בזה דברים כדרבנות: "מה שמפורש בפרשה על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים וגו', ואשר שכר עליך וגו' - הודיענו הכתוב מזה גודל מעלת גמילות חסדים והרחקת מדת הנבילה והפילות, ועל כן צונו לקבוע שנאה עמהם, שהשחיתו והתעיבו להראות תכלית רשעם ונבלותם שלא להקדים אפילו בלחם ובמים קהל גדול עיפיי הדרך העוברים בגבולם, ואשר שכרו עליהם מואב את בלעם לקללם. ואף על פי שמצריים שעבדו בנו וצערנו זמן רב, לא נרחקנו מהם כי אם עד דור שלישי. וידענו בזה, שיפה לו לאדם לעשות כמה חטאים, ולא נבלה אחת גדולה, כי בהסכמתו בעשיית הנבלה המכוערת ולא יחוש לגלות דעתו ובושתו נגד עמים רבים, מראה בזה רוע מזגו ותכלית פחיתותו, וכי אין בו עוד תקנה להכשיר עצמו ולהטיב מעשהו, ונתחזק עוותו עד שלא יוכל לתקן, ואיש כמוהו איננו ראוי להתערב בעם הקודש המבורך" (חינוך מצוה תקס"א).

מידות רעות חמורות יותר מעברות, ולכן ריחקה התורה את בני עמון ומואב יותר מאשר את המצרים ששעבדו בנו בפרך וציערו אותנו במשך כמה דורות.

ענינה של זכות אבות

אנו עומדים לפני ראש השנה ויום הכיפורים. מבקשים לינצל מן הדין ומגזרות רעות רח"ל בכל מיני טענות וזכויות, וביניהן אנו מזכירים גם זכות אבות, אברהם יצחק ויעקב. מהו ענינה של זכות אבות, שאנו מזכירים אותה כל כך הרבה בתפלה, ומבקשים בגללה מהקב"ה לרחם עלינו? אם אברהם יצחק ויעקב היו צדיקים, למה שיתחשבו עמנו בדין וירחמו עלינו בגלל זה? הסביר הגה"צ רבי א"א דסלר זצ"ל, ואמר כך: לא בגלל "זכות אבות" אנו מבקשים מהקב"ה שירחם עלינו, אלא בגלל "נפיות אבות". כלומר: משהו מנפיות הנפש של האבות הקדושים, מאהבת החסד של אברהם, ממסירות הנפש על קידוש השם של יצחק אבינו ומאהבת התורה של יעקב, עבר אלינו בירושה, ובזכות זה אנו מבקשים מהקב"ה לרחם עלינו¹² (עי' מכתב מאליהו ח"א עמ' 8-14).

כל אחד לפי מעלתו, צריך לחשוב אם המעשים שלו מתאימים למדרגתו.

הגמרא אומרת (יומא פו, א), היכי דמי חילול השם? חילול השם זו עבירה חמורה, שאפילו תשובה ויום הכיפורים ויסורים אין מכפרים עליה, עד המוות (שם). היכי דמי חילול השם? מביאה הגמרא דוגמא בשם רב: אמר רב, כגון אנא, אי שקילנא בישראל מטבחא ולא יהיבנא דמי לאלתר. אדם כמותי, אם יקח בשר מן הקצב ולא ישלם עבורו מיד, הרי זה חילול השם. כי הקצב עלול בינתים לחשוב, אולי בכוונתי לגזול ולא לשלם לעולם.

רבי יוחנן אומר דוגמא אחרת: רבי יוחנן אמר, כגון אנא, דמסגינא ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין. אדם כמותי, אם ילך ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין, הרי זה חילול השם. חילול השם נמדד לפי מדרגת האדם. לפי מדרגתו של אדם מדקדקים איתו על כל מעשה¹⁰. כל פגיעה קטנה בכבוד ה' היא חילול השם.

בן תורה שאין לו דרך ארץ - חילול השם

אחד הדברים החשובים בהנהגה של בן תורה, הוא דרך ארץ. בן תורה שמתנהג שלא בדרך ארץ, זה לא רק ענין של חוסר דרך ארץ, אלא ענין של חילול השם, כמו שאמרו חז"ל (יומא פו, א), ואהבת את ה' אלהיך - שיהא שם שמים מתאהב על ידך¹¹, שיהא קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים, ויהא משאו ומתנו בנחת עם הבריות. מה הבריות אומרות עליו - אשרי אביו שלמדו תורה, אשרי רבו שלמדו תורה, אוי להם לבריות שלא למדו תורה. פלוני שלמד תורה, ראו כמה נאים דרכיו, כמה מתוקנים מעשיו... אבל מי שקורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ואין משאו ומתנו באמונה, ואין דבורו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו - אוי לו לפלוני שלמד תורה, אוי לו לאביו שלמדו תורה, אוי לו לרבו שלמדו תורה. פלוני שלמד תורה, ראו כמה מקולקלין מעשיו וכמה מכוערין דרכיו!

כשבן תורה מתנהג בדרך ארץ, הוא מקדש את השם. שם שמים מתאהב על ידו. הבריות אומרות, פלוני שלמד תורה כמה נאים מעשיו. רוצים להתקרב לתורה על ידו. לעומת זאת, אם ח"ו הוא מתנהג כמו פרא אדם, הוא מרחיק בני אדם מהתורה, כי לא רוצים להיות כמותו. צריך להיות נח לבריות, עם נימוסים טובים, לא להתנהג כמו פרא אדם. כשאנו מתקרבים לימי הדין, רוצים לתקן את המעשים שלנו, צריכים לבדוק אם המעשים שלנו מתאימים לבן ישיבה. לחנך את עצמנו להתנהג בדרך ארץ ובמידות טובות. שיהא שם שמים מתאהב על ידינו לאחרים.

עמון ומואב נאסרו לבוא בקהל בגלל מידות רעות

עד כמה חשוב הוא הענין של דרך ארץ ומידות טובות, ועד כמה חמור הוא חוסר דרך ארץ ומידות טובות, רואים בהמשך הפרשה. התורה מצוה: "לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה', גם דור

גם אותך להיות אדם ישר, למה נהיית גנב? ... "זכות אבות" הופכת א"כ להיות קטגור לאדם שאיננו ממשיך ללכת בדרכים הטובות שהלכו בהן אבותיו¹⁴.
 נשתדל להתחזק במידות טובות, להיות דומים לאבותינו הקדושים עד כמה שאנו יכולים, ובזכות זה הקב"ה יכתוב ויחתום אותנו ואת כל עם ישראל בספר חיים טובים לשנה טובה ומתוקה.

השיחה נערכה לפי קוצר דעתו של העורך,
 וכל טעות או חסרון יש לתלות בעורך בלבד.

ואולם, "זכות אבות" לכשעצמה אינה מספיקה. צריך שנשתדל גם ללכת בדרכי אבותינו, לטפח בתוכנו את המידות הטובות שקבלנו מהם בירושה, ורק אז יש תקווה שזכות זו תעמוד לנו בדין. אם חלילה לא נעשה כן, ולא נטפח בתוכנו את המידות הטובות של אבותינו הקדושים - לא תשאר בידינו זכות אבותינו, וממילא גם לא זכותם¹³.
 אדרבה, זכות אבותינו תהפוך לנו אז לרועץ ולמקטרג ח"ו, כאותו גנב שהובא בפני שופט, ושאל אותו השופט: "מה יש לך לומר להגנתך?" אמר הגנב: "אבי היה אדם ישר!" אמר לו השופט: "אם כך, הרי שיש להחמיר בדיןך עוד יותר! בשלמא אם אביך היה גנב, היה מקום להתחשב בך, שכן לא ראית מימך דרך אחרת. אבל אם אביך היה אדם ישר, וחינך

1. לדעת הרב שליט"א, בכל פרשה בתורה יש קשר או הקבלה בין תחילת הפרשה לסופה. [הרב פרסם מאמר בענין זה בכתב העת "ירושתנו", כרך ג' (תשס"ט) עמ' קי"ח. כתב עת זה יוצא לאור פעם בשנה ע"י "מכון מורשת אשכנז" (בני ברק), ובו מחקרים וסקירות בתורתם של חכמי אשכנז, אורחותיהם ומנהגיהם].
- הקשר שציין אליו הרב שליט"א בפרשת כי תצא: "כי תצא למלחמה על איבך" (דברים כא, י) ⇔ "והיה בקהנת ה' אלקיך לך מפל איבך" (שם כה, יט).
- קשר נוסף: "ויראת בשבחה אשת פת תאר... ולקחת לך לאשה" (שם כא, יא), "אם אין הקב"ה מתירה ישאנה באיסור" (רש"י) ⇔ "ולא ירא אלהים" (שם כה, יח).
- קשר נוסף: "ולקחת לך לאשה" (שם כא, יא), "אם אין הקב"ה מתירה ישאנה באיסור" (רש"י) ⇔ "כל הנחשלים אחרך" (שם כה, יח), "חסרי כח מחמת חטאם" (רש"י שם).
- קשר נוסף: "ולקחת לך לאשה" (שם כא, יא), "מתגירות בעל כרח" (רמב"ן שם, יב) ⇔ "זכור את אשר עשה לך עמלק" (שם כה, יז), "תמנע... בעיא לאיגוריו... ולא קבלוה... נפק מינה עמלק דצערניהו לישאל" (סנה' צט, ב). [קשר הפוך].
- קשר נוסף: "ואחר כן תבוא אליה ובעלתה והיתה לך לאשה" (שם כא, יג) ⇔ "במה זבא עליה ולקחה לו לאשה" (שם כה, ה).
- קשר נוסף: "והיה אם לא תפצת בה" (שם כא, יד) ⇔ "ואם לא תפצת האיש לקחת את יבמתו" (שם כה, ז).
- קשר נוסף: "והיה הן הבכור לשניא" (שם כא, טו) ⇔ "והיה הבכור אשר תלד" (שם כה, ו).
- קשר נוסף: "כי תהיין לאיש שתי נשים וכו' וילדו לו בנים וכו' והיה ביום הנחילו את בניו" (שם כא, טז-טז) ⇔ "כי ישבו אחים יחדו" (שם כה, ה), "המיוחדים בנחלה" (רש"י), שהם אחים מן האב.
- קשר נוסף: "והיה ביום הנחילו את בניו וכו' את הבכור בן השנואה יפיר לתת לו פי שנים" (שם כא, טז-יז) ⇔ "והיה הבכור אשר תלד קיים על שם אחיו המת" (שם כה, ה), "יטול נחלת המת בנכסי אביו" (רש"י).
- קשר נוסף: "בן סורר ומורה וכו' ויפירו אותו" (שם כא, יח), "מתרין בו בפני שלשה ומלקין אותו" (רש"י) ⇔ "אם בן הכות הרשע והפילו השפט והקהו לפניו" (שם כה, ב).
- קשר נוסף: "ויפירו אותו, ולא ישמע אליהם" (שם כא, יח) ⇔ "ודברו אליו, ועמד ואמר לא תפצתי לקחתה" (שם כה, ח).
- קשר נוסף: "והוציאו אותו אל זקני עירו" (שם כא, יט) ⇔ "וקראו לו זקני עירו" (שם כה, ח).
- קשר נוסף: "והוציאו אותו אל זקני עירו ואל שער מקמו" (שם כא, יט) ⇔ "ועלתה יבמתו השערה אל הזקנים" (שם כה, ז).
- קשר נוסף: "וירגמהו כל אנשי עירו באבנים" (שם כא, כא) ⇔ "לא יהיה לך בכיסף אבן ואבן" (שם כה, יג).
- קשר נוסף: "כי יקראו קן צפור לפניך בדרך" (שם כב, ו) ⇔ "אשר קרך בדרך" (שם כה, יח).
- קשר נוסף: "וירגמהו כל אנשי עירו באבנים ומת, ובערתה הרע מקרבך" (שם כא, כא) ⇔ "תמחה את זכר עמלק מתחת השמים" (שם כה, יט).
2. כי הוא מלא יו"ד - "איבך". ובלשון יחיד צריך לומר "איבך".
3. דבלשון רבים היה לו לומר "וינתנם".
4. ובזוהר חדש (פרשת כי תצא) מבואר, דכל הפרשה כולה לא נאמרה אלא כנגד יצר הרע. דכך אמרו שם: "כי תצא למלחמה על איבך - דא יצר הרע, דאנן צריכין למיפק לקבליה במילין דאורייתא ולקטרגא ליה (=ולצרו אותו), וכדין יתמסר בידא דבר נש... אשת פת תאר - דא היא נשמתא (שהיא שבוייה ביד יצר הרע)... ובקתה את אביה ואת אמה יב"ח ימים - דא היא יב"ח דאלול". ומבואר שם ש"איבך" זה הקב"ה, ו"אמה" זו התורה (ועל הנשמה לבכות על ריחוקה מהם, בגלל היצירה שלקחה בשבי). "ואחר כן (אחרי שתתגבר על יצה"ר) תבוא אליה (אל הנשמה) ובעלתה, והיתה לך לאשה".
- וגם ברש"י נרמז קצת ענין זה, שכתב: "כי תצא למלחמה - במלחמת הרשות הכתוב מדבר". מה היא מלחמת הרשות? - בדרך רמז י"ל, שהיא מלחמת היצר. שהרשות נתונה לכל אדם להיות צדיק או רשע (אבות פ"ג מט"ו). והיצר מושך לרע. וצריך להלחם בו ולהכריעו ולנצחו.
5. והגם שחז"ל אמרו "יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו... ואלמלא הקב"ה שעוזר לו - אינו יכול לו" (סוכה נב, ב), הרי שהקב"ה עוזר גם במלחמה השניה - נגד יצה"ר - אך במלחמה הראשונה, אין צורך במאבק רוחני פנימי. צריך תפלה וזכויות, אבל אין כאן מלחמה פנימית. רק חיצונית. ואותה - הקב"ה מנהל. "מלחמות - אני עשיתי" (ע"ז דף ב, ב) [פירושו, שעל מלחמה ישנה השגחה מיוחדת של הקב"ה, ואי אפשר כלל לייחס אותה למעשי בני אדם. רק הקב"ה מנהל את מהלך המלחמה, והיא אינה מושפעת ממעשי בני אדם (שיחת הרב שליט"א לפרשת בחוקותי תשע"ב)]. משא"כ במלחמה נגד האויב הפנימי - נגד יצה"ר - כאן עיקר המלחמה היא שלנו. אנו אלו שצריכים לעשות את

עיקר המאמץ המלחמתי. אמנם הקב"ה עוזר, כנ"ל, אך עיקר המאמץ הוא שלנו.

6. ע"י בהערה הקודמת.

7. התורה הרי אומרת בפרשתנו: "לא תראה את חמור אחיך או שורו נפלים בדרך והתעלמת מהם, הקם פקים עמו" (דברים כב, ד). "עמו - עם בעליו. אבל אם הלך וישב לו, ואמר לו הואיל ועליך מצוה אם רצית לטעון טעון, פטור" (רש"י). וכך הוא גם בעניני שמיא. אם אדם מקדש עצמו מלמטה, מקדשין אותו מלמעלה. אבל אם אדם משאיר את כל העבודה לקב"ה, והוא אינו עושה מאומה - הקב"ה אינו עוזר לו ("חפץ חיים" עה"ת שם).

8. צ"ע איך היה מותר לרוד לעבוד ע"ז בגלל חשבון זה, והרי ע"ז היא מג' עבירות החמורות שאינן נדחות אפי' במקום פיקוח נפש. וביאר ביד רמה, שדוד לא התכוין באמת לעבוד ע"ז, אלא רק למראית העין, כדי שיאמרו שראוי היה לאותו צער הבא עליו ולא ירהרו אחר מדותיו של מקום.

ואולם ע"י חזו"א (סנה' סי' כ"ד ס"ק ב' ד"ה ולק' ק"ז א') שהביא, דנחלקו אביי ורבא בעובד ע"ז מאהבת אדם או מיראת אדם, ולא חשבה בלבו לאלהות, דלאביי חייב, ולרבא אי קבליה עליה באלוה חייב, ואי לא פטור (סנה' סא, ב). ולרבא אכן היה יכול דוד לומר לפני עדים שאינו מקבלה לאלוה ואינו עושה אלא להציל מחילול השם, ויהיה פטור. אבל לאביי לא מהני עצה זו, ועובר באיסור חמור של ע"ז גם אם אומר שאינו מקבלה לאלוה. ואפי' לרבא דס"ל שאם לא קבלה לאלוה פטור, הא לשיטה אחת בתוס' (שם) לא פטר רבא אלא בע"ז שהכל עובדים אותה מאהבה ומיראה, כגון המן הרשע, שעשה עצמו ע"ז והכל השתחוו לו רק מיראה, אבל סתם ע"ז חייב על עבודתה אפי' אמר שאינו מקבלה. ולפ"ז לא היתה כל אפשרות לרוד לעבוד ע"ז למראית העין ולהפטור. ולשיטתו אלו יקשה, מה היה ההיתר של דוד לעבוד ע"ז באופן שחייבים על עבודתה.

וע"כ צ"ל, שההיתר של דוד לעבוד ע"ז היה מחמת שאיסור ע"ז נדחה בשביל להציל מחילול השם. ואכן מובא בשם החזו"א, שכל ג' עבירות החמורות נדחות מפני חילול השם. והביא ראיה לגבי כל אחת ואחת מהן, ולגבי עבודה זרה הביא ראיה מדוד ("פאר הדור" ח"ג עמ' קפה).

[והיד הרמה כנראה סבר כהשיטה הראשונה בתוס', דלרבא בכל ע"ז מהני להפטור כשאומר שאינו מקבלה לאלוה. וקי"ל כוותיה].

9. ובמסכת קידושין אמרו: "ארבע מאות ילדים היו לו לרוד, וכולם בני יפת תואר היו, וכולם מסתפרים קומי ומגדלים בלורית היו" (קידושין עו, ב), "כמשפטי העובדי כוכבים" (רש"י שם). ופי' רש"י, שמנהגם זה היה מחמת שהיו בני יפת תואר. ונחלקו שם הראשונים, האם היו ילדים אלו בניו של דוד. רש"י פירש שלא היו אלה בניו של דוד, אלא בני אנשים אחרים. אבל התוס' רי"ד (שם כא, ב ד"ה בביאה) והיד רמה (סנה' כא, א ד"ה אמר רב יהודה) כתבו שילדים אלו היו בניו של דוד עצמו, שבא על נשים במלחמה ונולדו לו ילדים אלו.

10. כך עולה מלשונם של רב ורבי יוחנן, שאמרו: **כגון אנא**, אי שקילנא בישראל מטבחה ולא יהיבנא דמי לאלתר... **כגון אנא** דמסגינא ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין. ומבואר מלשון "**כגון אנא**" שנקטו רב ורבי יוחנן [ולא אמרו "כגון" סתם], שהגדרה מהו חילול השם משתנה אצל כל אדם לפי ענינו, ואדם חשוב שאנשים לומדים ממעשיו ומדרכיו - אפילו דברים קלים מאד שאינם זהיר בהם, עלולים להחשב אצלו כחילול השם. ואפילו דברים שאינם בהם חשש עבירה, רק מראית עין של רפיון בתורה ובעבודת ה', כגון "דמסגינא ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין" - גם זה חשיב חילול השם לאדם שהוא במדרגת רבי יוחנן.

וכן כתב הרמב"ם: "ויש דברים אחרים שהן בכלל חילול השם, והוא שיעשה אותם **אדם גדול בתורה ומפורסם בחסידות**, דברים שהבריות מרננים אחריו בשבילם, **ואע"פ שאינן עבירות** הרי זה חילול את השם. כגון שלקח ואינו נותן דמי המקח לאלתר... או שירבה בשחוק או באכילה ושתייה אצל עמי הארץ וביניהן, או שדבורו עם הבריות אינו בנחת ואינו מקבלן בסבר פנים יפות אלא בעל קטטה וכעס, וכיוצא בדברים האלו, **הכל לפי גדלו של חכם צריך שידקדק על עצמו ויעשה לפניהם משורת הדין**" (רמב"ם הלכ' יסודי התורה פ"ה הי"א).

11. "ואהבת", פירושו הפשוט שאתה תאהב. ומה שאמרו שכלול בזה גם שיהא שם שמים מתאהב על ידך על אחרים, בפשטות הוא מפני שהאוהב את פלוני, רוצה שגם אחרים יאהבו אותו, ומשתדל על זה, וזה גופא מהווה ביטוי לאהבתו שלו.

וכן משמע מלשון הרמב"ם (סה"מ צ"מ ג') שכתב וז"ל: והמצוה השלישית היא שצונו לאהבו יתעלה... וכבר אמרו שמצוה זו כוללת גם כן שנדרוש ונקרא האנשים כולם לעבודתו יתעלה ולהאמין בו. וזה, כי כשתאהב אדם, תשים לבך עליו ותשבחהו ותבקש האנשים לאהבו אותו. וזה על צד המשל. כן כשתאהב האל באמת כמה שהגיעה לך מהשגת אמיתו, הנה אתה בלא ספק תדרוש ותקרא הכופרים והסכלים לידיעת האמת אשר ידעת אותה. ולשון סיפרי, ואהבת את ה' וכו', אהבהו על הבריות כאברהם אביך, שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחרן. רצה לומר, כמו שאברהם בעבור שהיה אוהב השם כמו שהעיד הכתוב (ישעיה מא, ח) אברהם אוהבי, שהיה גם כן לגדול השגתו, דרש האנשים אל האמונה מחוץ אהבתו, כן אתה אוהב אותו עד שתדרוש האנשים אליו. עכ"ל.

[כידוע, מדרשי חז"ל מרומזים בפשוטו של מקרא, וגם משלימים אותו. וכך גם כאן. מדרש חז"ל שצריך אדם להשתדל שגם אחרים יאהבו את ה', לכולל בפשוטו של מקרא "ואהבת את ה'", וכפי שנתבאר, שהאוהב משתדל שגם אחרים יאהבו את אשר הוא אוהב].

והנה המהרש"א (בחידושי אגדות יומא פו, א) כתב, דמה שאמרו "שיהא שם שמים מתאהב על ידך", נדרש מתיבת "אָת" [אתי"ן וגמי"ן רבויין (רש"י בראשית מב, כב)]. "ואהבת את ה' אלהיך" - לרבות שלא רק אתה תאהב, אלא תגרום שגם אחרים יאהבו. וביאורו צ"ע, כי "אָת" נאמר בפסוק זה על ה' אלקיך, וא"כ הריבוי צריך להיות בה' אלקיך, שלא רק אותו תאהב, אלא גם את אחרים, [כעין שדרש רבי עקיבא על הפסוק "את ה' אלהיך תירא" - לרבות תלמידי חכמים (פסחים כב, ב)]. ואילו המהרש"א ביאר ש"את" הוי ריבוי באוהב, או באהבה, שלא רק הוא יאהב, אלא ישתדל ויפעל שגם אחרים יאהבו את ה'. וצ"ע.

12. וכן באר ה"בית הלוי" (סוף פרשת וירא). ובאר דזהו שאנו אומרים "מה יפה ירושתנו", והיינו דנשאר לנו בירושה מעט מהמידות הטובות של אבותינו הקדושים.

13. וצ"ע לפ"ז מה שכתב רש"י, שלעמלק יש זכות אבות (ע"י רש"י תהלים פ, יד).

14. וכמו שכתב השל"ה (תורה שבכתב, סוף פר' בחוקותי): "וְנִכְרְתִי אֶת פְּרִיְתִי יַעֲקֹב וְאָף אֶת פְּרִיְתִי יַעֲקֹב וכו' (ויקרא כו, מב). וקשה: הרי זה הפסוק הוא של נחמה, ועדין לא גמר הקללות, ואיך הפסיק בפסוק של נחמה בתוך הקללות? וקבלתי, כי אף זה הפסוק הוא מתוכחת מוסר. כי אינו דומה רשע בן רשע החוטא, לרשע בן צדיק. כי הרשע בן צדיק עונשו מרובה, שראה אביו מתנהג בחסידות והוא אין מנהג אבותיו בידי... על זה אמר אני אזכור לך אלו הדברים לכף חובה, שאתה מזרע אבות הקדושים אברהם יצחק ויעקב, וגם "וְהָאָרֶץ אֲזָפָר" (שם), כי נתתי לך ארץ ישראל שאוריא דא"י מחכים, ועל כל זאת לא הלכת בדרך ישר". עכ"ל. וע"י בגמ' (מנחות נג, א), שרב פרידא קילל את מי שהוא בר אבהן ולא בר אוריין (כלומר, שאבותיו תלמידי חכמים גדולים, והוא לא), מפני שהיה לו ממי ללמוד ולא למד, וזה חמור יותר ממי שאינו בר אבהן ואינו לומד (ע"י מהרש"א שם).